

آموزش مدرسه ای، محصول فرعی یا ته نشین آموزش مدرسه ای و یا برنامه درسی مطالعه نشده (لونس، ۱۹۹۱)

برنامه درسی پنهان را به ویژه در حیطه علوم پزشکی یادگیری می داند که دانشجویان از طریق ماهیت وساختار سازمانی و همچنین رفتارها و نگرشهای اساتید و مدیران فرا می گیرند. (دوئن، ۲۰۰۶، ص ۲۹۵) هاردن (۲۰۰۱، ص ۳۳۵) نیز، برنامه درسی پنهان را ارزشها و الگوهای رفتاری می داند که اغلب به طور تصادفی کسب می شوند. منظور وی از تصادفی این است که از پیش تعیین شده نبوده است. پروست (۱۹۹۶)، برنامه درسی را به یک کوه یخ تشبیه می کند. او اهداف، موضوعات، زمانبندی ها، مواد درسی، استانداردها و تکنولوژی موجود را مانند قسمت قابل دیدن کوه یخ می داند که همان برنامه درسی رسمی است. ولی آن قسمت که قابل دیدن نیست و قسمت بزرگتر و مهمتر می باشد برنامه درسی پنهان است و آن چیزی است که نزد معلمان، دانشجویان، والدین و برنامه ریزان تحت عناوین عقاید، گرایشها، انتظارات و انگیزه ها می باشد. او این بخش برنامه درسی را تا حدود زیادی ناشناخته می داند که مقدار کمی در مورد آن صحبت شده و اغلب نادیده گرفته شده است.

بطور خلاصه مفهوم برنامه درسی پنهان، بیانگر این است که امری که در قالب برنامه درسی پنهان رخ میدهند توسط مدرسین و مربیان قابل کنترل نبوده و آنان قادر به پیش بینی آن نیز نیستند.

کوریکولوم پنهان

در آموزش علوم پزشکی کوریکولوم پنهان بیشترین تأثیر را در محیط های آموزش بالینی دارد. ارزش ها، باورها و رفتارهای قابل قبول بیش از پیش در آموزش پزشکی از طریق کوریکولوم پنهان انتقال می یابد.

برخلاف کوریکولوم رسمی، کوریکولوم پنهان مستند نمی شود و بیشتر از آن چه که اساتید عمدا قصد انتقال آن را دارند از طرف دانشجویان مورد توجه قرار می گیرند. صاحب نظران آموزش پزشکی مانند کوهن و دوئن، برنامه درسی پنهان را قدرتمندترین راه انتقال ارزشهای حرفه ای گری دانسته و بر برنامه درسی پنهان به عنوان یک عامل قوی در ایجاد تعهد حرفه ای دریادگیرندگان تأکید می نمایند.

برنامه آموزشی (development Curriculum) بستر همه تغییرات در نظام آموزشی است.

انواع کوریکولوم :

۱- کوریکولوم پنهان: (Curriculum Hidden) کوریکولوم پنهان عبارت است از آنچه در یک سیستم آموزشی فراگیران یاد می گیرند اما بر طبق برنامه سیستم، قرار بر آموزش آنها نبوده و ارتباطی با برنامه ارایه شده ندارد. مثال: رفتار استاد بر بالین بیمار(برخورد پزشک با بیمار) که برنامه های از قبل برای آموزش آن نبوده است و فراگیران براساس الگوبرداری آن را یاد میگیرند که ممکن است حتی مغایر با اهداف سیستم آموزشی باشد.

۲- کوریکولوم رسمی (formal) : کوریکولوم رسمی آن چیزی است که دست اندرکاران برنامه ریز، قصد آموزش آن را دارند.

۳- کوریکولوم بی اثر: (Curriculum Null) نوعی کوریکولوم است که سیستم آموزشی بر عدم آموزش آن تأکید دارد. یعنی فراگیران نباید یک سری از مطالب را آموزش ببینند و برای این منظور باید کوریکولوم آموزشی از نظر وجود مطالب تاریخ گذشته و روشهای منقرض پایش گردد.

مهرمحمدی (۱۳۸۷) معتقد است که کوشش برای به تصویر کشیدن نتایج یادگیری یا تجربه های یادگیری یادگیرندگان بدون توجه به دو برنامه درسی پنهان و پوچ، در کنار برنامه درسی رسمی، کوششی ناقص و نافرجام است و هرگز این عرصه را به شکل جامع و کامل به تصویر نمی کشد.

مفهوم کوریکولوم پنهان

نخستین دانشمندی که برای اولین بار واژه برنامه درسی پنهان را نام برد فیلیپ جکسون بود که در سال ۱۹۶۸ کتاب " زندگی در کلاس درس " را تدوین نمود. اصطلاح برنامه درسی پنهان از جمله مفاهیم تربیتی معدودی است که نامش تأیید کننده محدودیت در ادراک این واژه است. نامهای مختلفی برای این مفهوم استفاده شده است از جمله: برنامه درسی مستتر، برنامه درسی پوشیده یا مکتوم، نتایج غیر آکادمیک

تعامل بین مدرس و یادگیرنده

مدرس با رفتار و طرز برخورد خود در کلاس درس می تواند تأثیرات متفاوتی داشته باشد. اگر مدرس آزاد برخورد کرده و فرصت کافی در اختیار یادگیرندگان قرار دهد، حس اعتماد به نفس و تلاش آنان را افزایش می دهد ولی اگر نظرات خود را محور قرار دهد و با روحیه سلطه گری برخورد نماید، مانع بروز توانایی های یادگیرندگان می شود. معلمی که مادیات را ارزش تلقی کند، به تبع آن با فراگیران برخورد خواهد کرد و نقش آموزنده مناسبی برای یادگیرندگان نخواهد بود.

اثر رفتار یادگیرنده در پاسخهای مدرس در تعدادی مطالعات نشان داده شده و در این مطالعات دو طبقه کلی رفتارهای اجتماعی یادگیرنده را که برای موفقیت تحصیلی مورد نیاز است شناسایی کرده اند که عبارتند از: ۱- مهارتهای کنش متقابل شخصی، مثل کمک کردن، مشارکت، صحبت مثبت با دیگران و کنترل پرخاشگری. ۲- مهارتهای مرتبط با تکالیف، مثل حضور، صحبت مثبت در باره مواد آموزشی، اطاعت از خواسته های مدرس و پایداری در انجام تکالیف.

این مهارتها، نشانگری از هدف های کلی مهم در برنامه درسی پنهان است. یادگیرندگانی که این مهارتها را به عنوان برنامه درسی پنهان مورد اقتباس قرار داده و در آنها تسلط می یابند تلاشهایشان تقویت شده و از جمله افراد موفق محسوب می شوند.

بطور کلی تعامل استاد و دانشجو به ویژه برابین بیمار و درمانگاه آموزشی نقش مهمی در شکل گیری شخصیت دانشجو و ایجاد اعتماد به نفس در وی دارد که به طور غیر مستقیم در نحوه رفتار وی با بیمار تأثیر خواهد گذاشت.

در طول آموزش بالینی دانشجویان چنین مواردی را از مکالمات سر راندها، درمانگاه ها، جلسات غیر رسمی آموزشی، و مشاهده اساتید خود به عنوان الگو در حال تعامل با بیمار، یاد می گیرند. این موارد شامل نگرش نسبت به بیماران و همکاران و همچنین درمورد این که چه رفتارهایی ارجح نهاده می شود، سلسله مراتب بیمارستانی و همچنین قدرت منحصر به فرد پزشکان یاد می گیرند.

در مطالعاتی که درباره برنامه درسی پنهان در حیطه آموزش بالینی انجام شده است موارد زیر به عنوان جنبه هایی از برنامه درسی پنهان مطرح شده است: بد رفتاری افراد مافوق دانشجویان، آسیب پذیری دانشجویان پزشکی، مشکلات حمایت اجتماعی و فشار کاری وجود چنین مشکلاتی در کوریکولوم پنهان در آموزش بالینی مسبب بروز مواردی چون از دست دادن ایده آلیسم، پذیرش یک هویت حرفه ای تشریفاتی، خنثی سازی عاطفی، تغییر درستی یا کمال اخلاقی، قبول سلسله مراتب و یادگیری جنبه های کمتر رسمی پزشک خوب بودن می گردد. آموزش بالینی از طریق کوریکولوم پنهان تأثیر منفی بر رشد اخلاقی دانشجویان می گذارد اهمیتی که آموزش بالینی دارد سبب شده است که بازنگری هایی در کوریکولوم پزشکی جهت بهبود تار و پودهای آن صورت بگیرد اما باز کارساز نبوده است لذا در جلسات کمیته ی دانشکده های پزشکی آمریکا بر بازنگری کوریکولوم ها و توجه بیشتر بر کوریکولوم پنهان تأکید شده است.

در آموزش بالینی پزشکی قوانین و مقررات می تواند نقش مهمی ایفا کند. از قبیل قوانینی که برای کشیک ها وضع می شود، تقسیم بندی افراد در بخشهای مختلف، تقسیم وظایف، قوانین مربوط به امتحانات و ارزشیابی و غیره که هر کدام میتواند پیامهای ضمنی را در بر داشته باشد و به نوبه خود بر طرز رفتار با بیماران بی تأثیر نخواهد بود.

شاید این مورد یکی از مهمترین عوامل شکل گیری در آموزش علوم پزشکی باشد که در آموزش بالینی جو کلی حاکم بر آموزش بالینی، رابطه استاد با بیماران، رابطه پرسنل با بیماران، رابطه دستیاران و کارورزان با بیماران، و روابط استاد با سایر افراد از قبیل پرسنل و دستیاران یا روابط دستیاران با دانشجویان همگی آثار ضمنی و پنهانی دارند که از اهمیت کمی برخوردار نیست. این موارد به ویژه در برقراری ارتباط با بیمار می تواند اثرات آموزشی مهمی در بر داشته باشد.

معرفی کتاب :

"مساله این نیست که نیاز داریم چه چیز را آموزش دهیم بلکه این است که ما نیاز داریم چه باشیم."

صاحب امتیاز: دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
مدیر مسئول: دکتر سعید صادقیه اهری
سر دبیر: دکتر حسن عدالتخواه
نویسنده این شماره: مرضیه محمدی
ویراستار: دکتر عزیز کامران

